

Motiv från Broakulla.

Johansfors glasbruk

Kulturhistorisk guide i glasbruksmiljö

Länsstyrelserna

Kalmar, Kronoberg

Johansfors Glasbruk

Karta över Johansfors:

Röd slinga

1 Glasbruket

a Hyttan

b Butiksbyggnad

c Kristallmuseum

d Mängkammare

e Glasmåleriet

f Mosaik

2 Selma och Arvid Bergstrand

3 Oskarsparken

4 Elverket och Stampadammen

5 Badhuset

6 Gamla skolan

7 Broakulladammen

8 Ekelund

Lila slingan

9 Kärleksvägen

10 Folkets hus

11 Smedjan

12 Gamla cykelaffären

13 Milstolpen

14 Gamla konsumaffären

15 Bensinmack

16 Gamla banken

17 Bruksgatan

18 Gamla mejeriet

19 Disponentvillorna

20 Sliperiet

Copyright © 2015 länsstyrelserna i Kalmar och Kronobergs län

Text: Magdalena Jonsson, Kalmar läns museum

Foto: Magdalena Jonsson och Susann

Johannisson, Kalmar läns museum

Omslagsfoto: Bruksgatan med Johansfors hytta i fonden. Foto från tidigt 1900-tal

Layout: C/o Lillebil AB

Tryck: TMG Tabergs

ISBN: 978-91-89285-65-1

Dnr: 434-2973-15

Innehåll

Välkommen till Johansfors	5	Lila slinga.	
Röd slinga.		9. Folkets Hus.....	16
1. Glasbruket.....	6	10. Smedjan.....	16
a) Hyttan.....	6	11. Gamla cykelaffären	17
b) Modernistisk butiksbyggnad från1950-talets slut.....	6	13. Selma och Arvid Bergstrand.....	18
c) Kristallmuseum	7	12. Milstolpen	18
d) Mängkammaren	7	14. Gamla Konsumaffären	20
e) Glasmåleriet.....	8	15. Från vattenfabrik till bensinmack.....	20
f) Mosaik av Bengt Orup	8	16. Gamla banken	21
2. Oskarsparken.....	10	17. Bruksgatan	21
3. Elverket och Stampadammen.....	11	Arbetarbostäder	21
Lundgrens tryckeri.....	11	18. Gamla mejeriet.....	22
Spegelfabrik	13	19. Disponentvillorna	22
Slöjdfabrik.....	13	20. Sliperiet.....	24
Träullshyvleri	13	Vill du veta mer?	25
4. Badhuset.....	14	Lyckebyån	26
5. Gamla skolan.....	15	Glas som gjort Johansfors känt	26
6. Broakulladammen och dess industrier.....	15		
7. Ekelund.....	15		
8. Kärleksvägen.....	16		

Välkommen till Johansfors

Den här skriften är tänkt att användas som en guide för dig som vill gå på upptäcktsfärd bland glasbruksmiljöerna. Varje avsnitt har en siffra som motsvarar en plats på den karta som finns i häftet. Liknande kulturhistoriska guider hittar du även för andra glasbruksorter i det småländska Glasriket. Mycket Nöje!

Johansfors glasbruk

Glasbruket i Johansfors har sitt ursprung i ett glasmåleri som startade här 1889. Företaget startades av Frans Oskar Israelsson och August Ahrens. Verksamheten höll till i det före detta mejeriet, nr 17. Man köpte in glas från andra glasbruk i trakten och målade dekor. Verksamheten gick så bra att man bestämde sig för att starta Johansfors Glasbruksaktiebolag och bygga en glashytta. Israelsson och Ahrens blev två av delägarna. De övriga var Gustaf Broms, Gustafström, Aron Johansson, Persmåla, C F Rundqvist, Sjökvärn, August Israelsson, Moshult och Israel Johansson, Västra Borstetorp.

Den utbildade arbetskraften hämtades från hyttorna i Kosta, Boda och Åfors. Satsningen lyckades och bruket kom att bli ett av dem som skapade det småländska Glasriket. Man förblev ett familjeägt bruk fram till 1972 då den så kallade Åforsgruppen, där glasbruken i Kosta, Boda och Åfors ingick, köpte Johansfors. I och med det kom Johansfors att följa med i alla de olika ägarbyten som dessa glasbruk sedan gick igenom under de följande åren.

År 1991 skulle glasbruket fira 100-årsjubileum. I stället lades glasbruket ned av Orrefors Kosta Boda-koncernen

som då stod som ägare. Av 100-årsjubileet blev det ingenting. Glasbruket togs över av glasarbetare och bytte ägare flera gånger fram till 1997, då norska Magnor Glassverk A/S köpte företaget och varumärket. Dessa lade ner verksamheten och hyttan drevs sedan av ett fåtal lokala glasarbetare i några år.

Sedan 2011 ägs Johansfors av ConDeVent AB och Johansfors Future Spirit. Företaget tillverkar såväl bruksglas som konstglas.

Namnen Johansfors och Broakulla

Namnet Johansfors antogs då glasbruket anlades. En teori är att grundarnas efternamn och forsen i vattnet fick bilda namnet. Postadressen fick senare bli Broakulla, eftersom det redan fanns ett annat Johansfors i Halland. Namnet Broakulla har funnits här i en tidigare industriepok vid Lyckebyån. Därför heter samhället idag Broakulla medan skolan, glasbruket, musikkåren och idrottsföreningen heter Johansfors.

I. Glasbruket

a) Hyttan

Här låg den första hyttan som byggdes i trä 1891. Den byggnad som finns här idag är en modernare byggnad från omkring 1950. Hyttbyggnaden rymmer, till skillnad mot sin föregångare, både hytta, sliperi och övriga lokaler, till exempel i källaren moderna omklädnings- och tvättrum för personalen.

b) Modernistisk butiksbyggnad från 1950-talets slut

Även butiks- och kontorsbyggnaden är modern för sin tid. Arkitekt var den danske arkitekten Bent-Jørgen Jørgensen. Byggnaden rymde redan från början både försäljning, kontor, utställningsutrymmen och lager. Från början fanns i husets mitt två ljusgårdar ritade av trädgårdsarkitekten Bertil Dahl. Dessa togs bort i slutet av 1990-talet. Få andra bruk i Glasriket har en modern byggnad som uppfördes som butik. Det är vanligast att brukens butiker är inrymda i en äldre lokal som byggts om för ändamålet eller i en del av hyttbyggnaden.

Den äldsta kända bilden av Johansfors, från 1890-talet. Den vita långa byggnaden till vänster är det före detta mejeriet vid ån, som 1889 blev glasbrukets måleri. Den största byggnaden längst bort till höger är hyttan byggd i trä. Den låg på exakt samma plats som dagens hytta. Den raka bruksgatan har redan anlagts.

Glasarbetare i gamla trähyttan, Johansfors glasbruk, tidigt 1900-tal.

c) Kristallmuseum

Kristallmuseet som drivs av Emmaboda kommun visar glas från Johansfors. Det är slipade mästerverk i kristall från 1900-talets början såväl som målade 1950-talsglas.

d) Mängkammaren

Mängkammaren på Johansfors glasbruk har kvar sina gamla lådor i trä där de kemikalier förvarades som användes när man blandade glasmassa, mæng. En viktig del av mängen var sand och det behövdes stora mängder. I mängkammaren i Johansfors finns en stor sandbinge kvar med en ramp som lastbilar kunde köra upp på för att tippa sanden i bingen.

Slipad praktpokal.

Målat glas, serien Miro, från 1950-talet.

Rampen till mängkammarens sandbinge.

På andra glasbruk försvann den här utrustningen efter 1979 när glasbrukens anställda av hälsoskäl inte längre fick blanda mäng. 1979 började Glasma i Emmaboda tillverka all mäng maskinellt i en sluten process och skickar nu till glasbruken i pelletsform.

e) Glasmåleriet

1910-talet var en storhetstid för målat glas. De första yrkesskickliga glasmålarna kom till Småland från Böhmen i Tyskland. Flera av dessa släkter bor kvar i Glasriket än idag, med

Det gamla glasmåleriet.

tyskklingande namn såsom Zenkert, Grünwald, Deisner, Wollman, Pugner, Richter med flera. Det målade glaset brändes för att få färgen att fästa bra. Det fanns två brännugnar här i Johansfors som eldades med ved. Brännugnarna och skorstenen finns kvar idag.

f) Mosaik av Bengt Orup

På ytterväggen av hyttan sitter en sju meter lång mosaik. Bilden har ritats av den konstnärlige ledaren Bengt Orup, som arbetade på Johansfors från 1952 till 1962 samt 1967 till 1973. Bilden heter "Hyttarbetare" och föreställer glasarbetare i arbete. Den får anses vara en hyllning till glasarbetarnas yrkesskicklighet. Mosaikbitarna tillverkades på Kosta glasbruk, som producerade glasmosaik under 1950-talet.

Bengt Orup f 1916.

Detalj från mosaiken "Hyttarbetare" som finns på Johansfors hyttas vägg.

Oskarsparken med sin runda rabatt med stensatta kanter. Foto: Gustav Gunnarsson.

2. Oskarsparken

Disponent Oskar Håkansson, verksam vid glasbruket 1897-1934, lät anlägga en park vid Stampadammen. Det var modernt kring sekelskiftet, för den som hade råd, att anlägga trädgårdar och parker. Rester av den en gång så blomsterrika och omskötta lilla parken finns vid dammen. I Stampadam-

men finns en anlagd badplats. Uppe på backen på andra sidan vägen tändes förr majbrasan på valborgsmässoafton varje år. Sedan övertogs valborgsfirandet av Broakulla Folketshusförening med brasa utanför Folkets Hus.

3. Elverket och Stampadammen

Lyckebyån hade tidigt blivit uppdamd vid Stampadammen. En karta från 1815 visar hur vägen går över fördämningen, ungefär som i dag. Ett vattenhjul är utritat på kartan, och det användes då för både en kvarn och en stamp. I en stamp drivs en kraftig trästock att upprepat falla ner, ”stampa”, vävt ylleytyg som brets ut i rinnande vatten. På så sätt tovades tyget. Slutresultatet blev det kraftiga ylleytyget vadmal. Man stam-pade också ben till benmjöl på liknande sätt.

Stampen drevs till 1820-talet, kvarnen betydligt längre. I början av 1900-talet kom vattenfallet att ge kraft till den första elektrifieringen i Algutsboda socken. 1911 startades Johansfors Elektricitetsverk här av glasbrukets ägare, som köpt hela Broakulla by och därmed rättigheten till vattenfal-len Stampen och Broakullafallet några hundra meter längre

Stampadammen och elverket i bakgrunden.

söderut. Först anslöt sig sex elabbonenter, men fler tillkom snart. År 1925 byggdes elverkshuset. En högspänningsledning gick från Broakullafallet till Stampens transformator. Själva kraftstationen låg i källarvåningen och huset i övrigt användes som lager- och verkstadslokaler. Turbinrännan är i dag igenfylld. Den gick utmed huset och in under utbyggnaden på baksidan. Samhällets husmödrar brukade också tvätta sina trasmattor i rännan, före fallet ner till turbinen. Huset renoverades under 1900-talet av Broakulla Samhällsförening, som inrättade ett tryckerimuseum här.

Lundgrens tryckeri

Lundgrens Tryckeri fanns i ett annat hus i samhället. Verksamheten med tryckning och bindning av böcker hade pågått

Lundgrens tryckeri 1934.

Gamla elverket, idag tryckerimuseum.

i tre generationer när den upphörde i och med Birger Lundgrens död 1993. Maskinerna, den äldsta från 1800-talet, skänktes av Allmänna Arvsfonden och kunde behållas på orten.

Spegelfabrik

På sydvästra sidan av elverkets turbinränna hade glasbrukets ägare 1903 byggt en spegelfabrik. Den låg parallellt med, och mycket nära, elverket. Här arbetade upp till 25 personer. Fabriken brann 1964. Märkligt nog klarade elverkshuset sig, trots läget alldeles intill brandplatsen.

Slöjdfabrik

År 1908 byggdes Johansfors Slöjdfabrik, drygt 50 meter söder om elverket. Den kallades vanligen Leksaksfabriken. Ägare var också här glasbruksledningen. Utom leksaker var så kallade björktavlor en stor artikel. Det var snedsågade björkskivor med nävern som ram och målade naturmotiv. Redan 1912 brann denna fabrik ner.

Trällshyleri

Lite längre söderut längs ån inrättades en trällsfabrik. Trällullen användes att packa glas i. Innan trällshyvlar blev vanliga använde man bräken (ormbunksblad) eller halm att packa glaset i. Så var det på alla bruk. I modern tid ersattes dessa naturmaterial av plastmaterial för packning av glas och de flesta trällshyulier har försvunnit, liksom hyleriet här på platsen.

4. Badhuset

Här låg ortens badhus mellan 1938 och 2006 då byggnaden revs. Bengt Johansson, ”Bengt på Barometern”, mångårig lokalredaktör för tidningen Barometern, berättar om sitt första bastubad i Johansfors badhus:

”Jag tror jag var i 10-årsåldern när jag första gången badade bastu i det nya, och som man tyckte, storslagna badhuset i Johansfors. Det var något annat än tvättningen hemma i Sutaremåla. Under varma somrardagar badade vi i Bjurbäcken vid Gudarsmåla bro, men under vinterhalvåret var det besvärligare. Jag minns från min tidiga barndom att mor inför julen drog fram en stor zinkbalja, som fylldes med varmt vatten (som hade värmts upp på vedspisen i köket) och ställdes på golvet framför kokspisen (vedspisen i köket). Där blev det tvättning och rengöring. Men bara försiktigt .. inte slösa med vattnet och inte skvätta eller stänka på golvet .

Annat var det senare när jag själv kunde ta mig till badhuset i Johansfors. Det var en upplevelse, nästan ett äventyr för en liten bondpojke som levde lite isolerat i andra världskrigets skugga i början på 1940-talet. Först trampa sju kilometer i den smällkalla vinterkvällen till badhuset i Johansfors, där man från trappan hörde bruset från forsen under Lyckebyåns broar, därefter biljettköp med badhusföreståndaren Oscar Algotsson eller hans maka Lisa vid pulpeten, och så in i nästa rum, avklädningsrummet med flera väggfasta bänkar. I nästa avdelning var det dags för tvättning, tvättning och dusch. Där kunde man både slösa med vatten samt skvätta och plaska hur mycket som helst omkring sig på golvet.

Inne i bastun pratades och diskuterades om händelser både hemma och ute i den stora vida världen, om inkallelser, om "västfronten intet nytt" och om finnarnas envetna kamp mot ryssarna i vinterkrigets ohyggliga kyla.

Rentvådd, varm och nöjd steg jag på cykeln i den stjärnklara vinterkvällen och trampade åter till föräldrahemmet. Så minns jag mina första kontakter med badhuset i Johansfors."

På 1930-talet låg det i tiden att man skulle inrätta badhus för allmänheten. Så även här i Johansfors. En badhusförening bildades och en badhusanläggning byggdes. Tanken var att erbjuda skolbarnen fria bad. Anläggningen byggdes därför på en tomt mellan spegelfabriken och skolan, invid Stampadammen. Den stod klar 1938. Huset inrymde i källarplan tvättstuga, två karbad, dusch, tvagningsrum och omklädningsrum. På våningen över fanns en bostadslägenhet där badmästaren bodde. Han och hans fru skulle sköta om och hålla anläggningen varm genom att elda. Bastun hade egen eldstad som skulle underhållas med ved. Föreståndarna skulle också skura ur badkaren, koka badborstarna i en kopparkittel samt hålla rent och snyggt. På 1950-talet avtog besöken. Skolan flyttats till sin nuvarande plats och barnens promenerad längs "Kärleksvägen" ner till badhuset tog för mycket tid av skolarbetet. Vid den här tiden var det också allt fler som inredde badrum i sina hus. Nya hus som byggdes på 1950-talet hade badrum från början. I början av 1960-talet upphörde badverksamheten. Det fanns

inget behov längre, när de flesta hade egna badmöjligheter. Badhusföreningen upplöstes och huset gavs som en gåva till Johansfors idrottsförening. De sålde det efter några år till en privatperson som byggde om badhuset till bostadshus.

5. Gamla skolan

Skolan byggdes 1912 och användes till 1950 då den nya stod färdig. Folkskolan har byggts om till bostadshus, men den lilla småskolan, byggd 1915, är i stort sett intakt. Från vägen kan man se denna gamla skolmiljö.

6. Broakulladammen och dess industrier

På östra sidan om vägen låg förr Broakulla gård. Bebyggelsen fanns kvar fram till 1940-talet. I skogen kan man se resterna av grunderna. Här var också ett litet industricentrum. Man vet att en kvarn fanns vid vattenfallet på 1600-talet. År 1810, då gården köptes av en pappersmästare Håkan Bergström från Lessebo pappersbruk, fanns ett sågverk. Året efter startade Bergström Broakulla Pappersbruk. Pappersbruket, kvarnen, sågen och de flesta husen på gården brann ner 1829, men de byggdes upp igen i större skala, och allt började om. Handpappersbruket låg precis vid det forsande vattnet, men dammvallen var då inte så hög som den är nu. Du kan se stenlämningar från det. Dammvallen byggdes till nuvarande storlek, med kallmurade stenar, på 1920-talet. Två, ibland tre, lumpsamlare var skrivna på gården. De hade ensamrätt till att köpa lump som hopsamlades i vissa byar i Algutsboda, liksom i grannsocknen Madesjö. Lumpen tvättades och höggs sönder med yxa, Sedan sönderdelades den av knivar i ett vattentråg, en procedur som drevs av ett vattenhjul som fanns här. Också valsen som glättade de färdiga pappersarken drevs med vattenkraft. Konkurrensen med Lessebo pappersbruk, som satsat på maskinell tillverkning, blev efter hand för svår, och 1849 köptes Broakulla av Lessebos ägare. År 1860 lades driften ner. En av byggnaderna, lumpboden, såldes 1864 för 2000 riksdaler till grundarna av Boda glasbruk, och byggdes upp där som hyttbyggnad. Kvarnen och sågen drevs vidare här av gårdens arrendator seklet ut, då ägaren till Johansfors glasbruk köpte

gården med vattenfallen. Efter en tid kom Broakullafallet med sin fallhöjd på 4,5 m att utnyttjas av Johansfors Elverk. Senare övergick detta i Emmaboda Elektriska AB. Nedanför fallet syns idag ställverket från denna senare tid.

7. Ekelund

Den stora vita villan byggdes på 1920-talet av Johansfors Glasbruk med två lägenheter för tjänstemän. Den är ett tydligt exempel på att bruket byggde pampigt och stort om det var till sina tjänstemän eller mästare. Arbetare som hade lägre betalt fick finna sig i betydligt mindre och enklare. Ofta fick de dela hus, så att varje familj hade ett eller två rum och kök. När du går eller åker genom Broakulla samhälle kommer du att se många sådana enklare arbetarbostäder för flera familjer. Flera av dessa hus är byggda på 1920-talet då det var mycket vanligt att bruken byggde bostäder till sina arbetare. Under en period användes Ekelund också som konstnärlägenheter. Idag är villan privatägd.

8. Kärleksvägen

Så kallas den stig som går genom skogen mellan Broakulla samhälle och Folkets Hus. Den lär ha fått sitt namn av att svärmande par promenerade där i samband med fester i

Folkets Hus. Vägen användes också när man skulle ta sig till fotbollsplanen. Patron Israelsson på glasbruket, som ägde marken här i början av 1900-talet, lät fotbollsintresserade ungdomar disponera en åker nära Kärleksvägen. På 1920-talet fick man ordna en bättre fotbollsplan närmare glasbruket.

En kväll utanför arbetstid träffades en grupp glasarbetare under en stor gran vid Kärleksvägen. De diskuterade bildandet av en fackförening. Glasbrukets ledning var inte med på detta, utan det skedde i hemlighet. Arton arbetare anslöt sig den gången då den första fackföreningen bildades under en gran vid Kärleksvägen i Broakulla. Året var 1905.

9. Folkets Hus

Folkets hus ligger här i vinkeln mellan ”Kungliga Landsvägen” och ”Kärleksvägen”. Det första folkets Hus uppfördes 1908-1911, men brann ner nyårsnatten 1912. Ortsborna byggde snabbt ett nytt hus. En större dansbana invigdes 1919. Johansfors Musikkår, grundad 1914, stod för dansmusiken under invigningskvällen. I den stora byggnaden bjöds på teater, filmvisningar och föreläsningar, men verksamheten avtog när TV slog igenom. År 1979 revs delar av huset och danspaviljongen försågs med kök och samlingsrum. Folkets Hus används till en rad olika aktiviteter, både i regi av Broakulla Folkets Hus och vid uthyrning.

10. Smedjan

Mitt emot Folkets Hus ligger en smedja. Tre generationer Karlberg har här skott hästar och tillverkat bruksföremål innan den siste, Karl Karlberg, slutade.

Johansfors musikkår valborgsmässoafton 2004.

Werner Carlssons Eftr. Cykel och Motor 2004.

11. Gamla cykelaffären

Werner Carlssons Eftr. Cykel och Motor fanns på denna plats åren 1938–2007 och erbjöd både service och förvärv av cyklar, mopeder, gräsklippare och motorsågar. Tidigare såldes också musikinstrument, teveapparater och husgeråd.

Annons ur tidningen Hembygdsrunan 1934.

12. Milstolpen

Här finns en milstolpe av gjutjärn bevarad vid den gamla landsvägen. De placerades ut med en "fjärdingsvägs" avstånd, vilket var lite mer än 2,5 km. Milstolparna är viktiga minnesmärken. Alla milstolpar i Sverige är skyddade av Kulturmijölagen. När du åker vidare längs de äldre landsvägarna kanske du upptäcker fler. Beroende på ålder och material kan deras utseende variera.

13. Selma och Arvid Bergstrand

Till det här huset flyttade Selma och Arvid Bergstrand 1926. Arvid arbetade med lite olika saker men blev vid den här tiden återförsäljare av VEBE Kvarnmaskiner. Selma tog hand om familjen men när barnen blev äldre och flyttade ut startade hon ett kafé och matservering i hemmet vid Landsvägen. Många arbetare på glasverket åt här och hit kom också de luffare som av brukets disponent Oskar Håkansson fått en matkupong. År 1947 inrättades Broakullas telefonstation i huset och Selma och Arvid fick huvudansvaret. Paret kom att bo kvar i Broakulla. Selma gick bort 1965 och Arvid 1982. Han var då 99 år gammal.

14. Gamla Konsumaffären

Redan 1907 bildades kooperativa föreningen "Framåt" som en konkurrent till glasbruksägarnas egen affär. Man köpte snart tomt och byggde den här affären. Historien blev liknande på de flesta glasbruksorterna. Ofta finns dessa byggnader kvar idag, även om de används till andra ändamål. Gamla Konsumaffären i Broakulla har fortsatt att vara matbutik.

15. Från vattenfabrik till bensinmack

1906 startade Hellborgs Vattenfabrik av Johan Hellborg, som egentligen var utbildad benmakare på glasbruket. Han flyttade tillverkningen till Karlskrona men återvände 1917 och återupptog läskedrycksframställning här. Först såldes dryckerna via hästskjuts, senare bil. Rörelsen upphörde vid Johan Hellborgs död 1956. I stället började familjen satsa på åkerinäring i förening med bensinmack, verkstad och servicebutik. Den rörelsen har övertagits av tredje generationen Hellborg.

Läskedrycker

— från —

**J. HELLBORGS VATTENFABRIK,
Broakulla**

*äro omtyckta och rekommendera sig själva bland
konsumenterna.*

Annons ur tidningen Hembygdsrunan 1934.

16. Gamla banken

Byggnaden uppfördes i början av 1960-talet som banklokal. Bankvalvet finns kvar än idag med sin tunga dörr. Bankbyggnaden är i sin stil och byggnadsteknik typisk för sin tid med det låga taket och det glasade entrépartiet. Du kan säkert se fler i samma stil på din färd genom svenska småsamhällen. Sedan banken flyttade ut har lokalen använts som bibliotek och förskola. Under några år fram till 2011 hade textilkonstnärinnan Catarina Carapi sin ateljé med tillverkning och försäljning av mattor och konstvävar.

17. Bruksgatan

Bruksgatan, den spikraka förbindelsen från Landsvägen ner till glasbruket, anlades samtidigt som bruket. Många affärer kantade den förr, modeaffärer, pappershandel, bageri med konditori, charkuteri m m. Det är ovanligt i glastriket med en sådan spikrak och lång bruksgata.

Arbetarbostäder

Förr i tiden ingick bostad när man fick anställning vid glasbruket. Hela tiden har bruket varit angeläget om att genom bra bostäder behålla duktig arbetskraft. I Johansfors finns exempel på flera olika typer av arbetarbostäder. Flera äldre före detta tjänstemannabostäder längs Bruksgatan uppfattas idag som vackra träbyggnader med fina proportioner och reveterade fasader. Från början rymde de två eller upp till fyra lägenheter. Det finns också flera så kallade funkisbyggnader

G med en 3:a betyder Gustav III. Han var kung när milstolpen av gjutjärn sattes upp 1774.

som på sin tid var mycket moderna med centralvärme, vatten, avlopp och badrum. Större kaserner med mindre lägenheter har funnits, men rivits.

18. Gamla mejeriet

Redan 1881 startade ett mejeri i Johansfors. Det låg då över ån. Maskinerna drevs av vattenkraft men vattnet användes också för att kyla mjölken. Det visade sig dock snart att bönderna föredrog att själva ta hand om sin mjölk, så detta mejeri lades ner redan efter sex år. Lokalen användes 1889 av det glasmåleri som var den första glasverksamheten som startades i Johansfors. Man målade på inköpt glas och brände i särskilda brännugnar. År 1930 bildade ett antal bönder Algutsboda Andelsmejeriförening och uppförde ett nytt mejeri på denna

plats vid Bruksgatan. Mjölken fraktades med hästskjuts från gårdarna och tillbaka till gårdarna skickades skummjölken. Senare blev det lastbilstransporter. Kunder kom och köpte mjölk, grädde och kärnmjolk i egna kärl, liksom smör och ost. 1965 blev hanteringen flyttad till Nybro som ett första steg i mejerirationaliseringen. Mejerihuset blev senare en mattfabrik, vilken senare flyttades till Emmaboda där den levde vidare under namnet Broakulla Matt AB. Lokalen har därefter använts för koppar- och keramikhanterverk.

19. Disponentvillorna

För glasbrukets ägare, patron Frans Oskar Israelsson, byggdes ett av de första husen vid Bruksgatan. Det var ett stort vitt pampigt hus (19), betydligt mer påkostat och rymligt än de anställda vid bruket fick. År 2011 öppnade Johansfors Gallery sin verksamhet i villan.

Nästa disponentvilla (19) tillkom på 1920-talet och var inspirerad av schweizerstilen. Det var disponent Oskar Håkansson och hans fru Anna, som var dotter till patron Israelsson, som lät uppföra denna ståtliga och ståndsmässiga villa med tinnar och torn. Typiskt för disponentvillor är att de är placerade lite högt i en backe, för sig själv men ändå med utblick och ganska nära glasbruket. Disponentvillan är betyd-

Oskar och Anna Håkanssons disponentvilla från 1920-talet.

ligt mer påkostad och storslagen än övriga hus på bruksorten. Märkligt är att huset placerats så att bygränsen mellan Broakulla och Sutarekulla går rakt igenom tomt. Huset ligger mitt i gränsen mellan de båda byarna. Eftersom tjänstefolkets rum låg på ”broakullasidan” av huset blev de folkbokförda i Broakulla medan herrskapet blev folkbokförda i Sutarekulla. I dag är huset privatbostad.

Disponentvillor hade också alltid mer påkostade trädgårdsanläggningar än övriga hus. Disponent Håkansson lät anlägga Svandammen (19) i anslutning till sin tomt.

Svandammen på 1950-talet.

20. Sliperiet

Här låg glasbrukets stora röda sliperibyggnad, med många höga vitmålade fönster som gav ljus åt arbetet som krävde stor noggrannhet. Slipstolar och planverk drevs med hjälp av remmar som var kopplade till ett vattenhjul som fick snurr i vattenfallet vid det som kom att kallas Sliparedammen. Platsen och minnena finns bevarade från denna tid, men husen är rivna.

Vill du veta mer?

Liv och arbete på Johansfors glasbruk, I Glasriket Människan
- Miljön - Framtiden, 1982

Algutsboda hembygdsförenings årsböcker

Lyckebyån

Lyckebyån rinner genom sydöstra Småland och Bleking. Den nio mil långa ån har fått namn efter Lyckeby socken i Karlskrona kommun där den rinner ut i havet. Sträckan från Åfors till Getasjökvarn, en sträcka på 9 km, har en fallhöjd på 50 m. Det är detta som är grunden till etableringen av Johansfors glasbruk och en lång rad andra företag och småindustrier långt tillbaka i tiden. Detta kommer du att fått en glimt av när du gått någon av slingorna och läst texterna i broschyren.

Glas som gjort Johansfors känt

De första decennierna efter invigningen av glasbruket 1891 bestod tillverkningen huvudsakligen av pressat och drivet hushållsglas. Men även slipat och målat glas tillverkades. Förutom en betydande produktion av slipade och graverade praktpjäser på 1910–1920-talen och en del konstglas på 1950–1960-talen har tillverkningen av servisglas varit dominerande under

hela brukets historia. Bengt Orup var brukets konstnärliga ledare under åren 1952–1973. Han skapade en rik kollektion av serviser, skålar, vaser och konstglas och har även designat glasmosaikerna med glasbruksmotiv som kan beskådas på framsidan av brukets hytta. Johansfors är känt för sin stora produktion av det så kallade Chateauglas under 1980- och 1990-talen. Chateau kom till när Bertil Vallien 1981 fick till uppgift att rita ett storsäljande servisglas. Han lyckades. Chateau har blivit det populäraste servisglas under modern historia. På Johansfors glasbruk blev man särskilt skickliga på att göra de tunna servisglasen med de höga smäckra benen. Idag tillverkas Chateau i något av Orrefors Kosta Boda AB:s glasbruk. I mitten av 1990-talet tillverkade Johansfors en specialbeställd servis till president Jeltsin i Ryssland. Servisen togs fram av formgivaren Christopher Ramsey. Vill du se mer av glasproduktionen i Johansfors kan du besöka glasbutiken och Kristallmuseet.

Chateauglas och karaff.

Fasettslipat glas.

Servisglas med slipad dekor.

Foto: Gustav Gunnarsson.

Länsstyrelserna

Kalmar, Kronoberg

Länsstyrelsen i Kalmar län
Besöksadress: Malmbrogatan 6, Kalmar
Postadress: Länsstyrelsen, 301 86 KALMAR
Tfn: 010-223 80 00
www.lansstyrelsen.se/kalmar

Länsstyrelsen i Kronobergs län
Besöksadress: Kungsgatan 8, Växjö
Postadress: Länsstyrelsen, 351 86 VÄXJÖ
Tfn: 010-223 70 00
www.lansstyrelsen.se/kronoberg